

Marta Rendla,* Mojca Šorn** in Andrej Pančur***

Celjanke, Celjani in Celje kot žrtve druge svetovne vojne****

IZVLEČEK

Avtorji v prispevku predstavijo izgube človeških življenj, ki jih je med drugo svetovno vojno in neposredno po njej utrpelo mesto Celje. Prikažejo populacijske izgube Celja in Celje kot kraj smrti oseb, ki niso bile iz Celja, a so tam izgubile življenje. Kot osnovo za analizo žrtev so uporabili zbirko raziskovalnih podatkov Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej, katere skrbnik je Inštitut za novejšo zgodovino.

Ključne besede: smrtne žrtve, druga svetovna vojna, Celje

ABSTRACT

THE CITY OF CELJE AND ITS INHABITANTS AS VICTIMS OF WORLD WAR II

In this contribution, the authors present the loss of human life suffered by the city of Celje during and immediately after World War II. They focus on the deaths among the inhabitants

* Dr., znanstvena sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana, marta.rendla@inz.si; ORCID: 0009-0000-2156-898X

** Dr., znanstvena sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana, mojca.sorn@inz.si; ORCID: 0000-0002-4457-1118

*** Dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI-1000 Ljubljana, andrej.pancur@inz.si; ORCID: 0000-0001-6143-6877

**** Prispevek je nastal v okviru slovenske raziskovalne infrastrukture DARIAH-SI, infrastrukturnega programa Raziskovalna infrastruktura Slovenskega zgodovinopisja (10-0013) ter raziskovalnih programov Digitalna humanistika: viri orodja in metode (P6-0436) in Ekonomska, socialna in okoljska zgodovina Slovenije (P6-0280), financiranih s strani Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna. Zahvaljujemo se kolegu dr. Tonetu Kregarju, da je natančno prebral članek in opozoril na nekaj neljubih napak. Zahvaljujemo se Muzeju novejše zgodovine Celje, da nam je velikodušno omogočil objavo fotografij, ki jih hrani v svoji fototeki.

of Celje as well as among people who were not residents of this city but nevertheless lost their lives there. The analysis of the casualties is based on the research database managed by the Institute for Contemporary History, titled Fatalities among the Population in the Territory of the Republic of Slovenia During and Immediately after World War II.

Keywords: fatalities, World War II, Celje

Uvod

Veliko je zapisov, da je bila druga svetovna vojna najobsežnejši spopad v zgodovini človeštva, ki je terjala približno 60 milijonov človeških življenj,¹ manj znano pa je dejstvo, da je bila ena izmed redkih evropskih držav, ki je utrpela več kot milijon smrtnih žrtev, tudi Jugoslavija. V drugi svetovni vojni in zaradi nje je izgubila 6,7 odstotka prebivalstva. Prav tolikšen delež populacijskih izgub je utrpela tudi Slovenija. S približno 100.000 smrtnimi žrtvami oziroma s 6,7 odstotka izgub prebivalstva se Slovenija uvršča med zmerno prizadete države. Večje izgube prebivalstva sta utrpeli denimo Sovjetska zveza in Poljska. Populacijske izgube Sovjetske zveze so bile ocenjene na 13,7 odstotka, Poljske pa na 16 odstotkov. Po izgubah prebivalstva je Slovenija blizu Madžarski, ki je beležila 6,3-odstotno izgubo prebivalstva, in Avstriji, ki je izgubila 5,8 odstotkov prebivalstva.² Celje je utrpelo 1636 smrtnih žrtev ali 9 odstotkov svojega prebivalstva, kar je več od jugoslovanskega in tudi slovenskega povprečja.³

V prispevku se osredinjamo na predstavitev izgub človeških življenj, ki jih je med drugo svetovno vojno in neposredno po njej doživelو mesto Celje, torej na populacijske izgube Celja, ter na mesto Celje kot kraj smrti oseb, ki niso živele v tem kraju, a so v njem izgubile svoje življenje. Kot osnovo za analizo oziroma predstavitev žrtev smo uporabili zbirko raziskovalnih podatkov *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej* ali krajše Popis žrtev druge svetovne vojne, ki ga je Inštitut za novejšo zgodovino ustvaril v letih 1997 in 2012.

Ker je do najštevilčnejših žrtev, ki jih je utrpelo Celje, prišlo med civilnim prebivalstvom in vojaškimi osebami, bomo ti dve kategoriji žrtev predstavili podrobneje.

1 Gl. npr. Martin Gilbert, *Second World War* (London: Phoenix Press, 2000), 745, 746.

2 Vida Deželak Barič in Marta Rendla, »Druga svetovna vojna in viktimološka podoba Zasavja,« v: *Žrtve druge svetovne vojne v Zasavju* (Trbovlje: Inštitut za novejšo zgodovino, Zasavski muzej Trbovlje, 2013), 107. Vladimir Žerjavič, *Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu* (Zagreb: Jugoslovensko viktimološko društvo, 1989), 122.

3 Interna baza Inštituta za novejšo zgodovino (INZ): Tadeja Tominšek Čehulič, Mojca Šorn, Marta Rendla, Dunja Dobaja, Tamara Logar: *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej* [Zbirka].

Tabela 1: Smrtne žrtve iz Celja med letoma 1941 in 1946 glede na vojni status

Vojni status	Število
Aktivisti OF	46
Civilisti	611
Drugo	23
Jugoslovanska kraljeva vojska	13
Nemška vojska (dezerter)	2
Nemška vojska	279
NOV in POS	198
NOV in POJ	42
Slovenski četniki	4
Sodelavci Gestapa	2
Sodelavci partizanskega gibanja	51
SS	12
Wehrmannschaft	37
?	316
Skupaj	1636

Civilisti

Druga svetovna vojna je med Celjani terjala življenja 611 oseb iz vrst civilnega prebivalstva, kar pomeni 37,4 odstotka celjskih žrtev. Največ civilnega prebivalstva, 204 osebe ali 33 odstotkov, je izgubilo življenje v povojnih pobojih v Celju (31), na Teharjah (47) in v Strnišču pri Ptuj (9). Povojni poboji so bili še zlasti usmerjeni proti celjski nemški narodni manjšini. Med Celjankami in Celjani, ki so življenje izgubili v povojnih pobojih, je bilo 63 odstotkov pripadnikov nemške narodnostne manjšine.

Tretjina Celjanov iz vrst civilnega prebivalstva, 203 osebe ali 33,2 odstotka, je bila ustreljena, umorjena in pogrešana. Od teh jih je 38 bilo ustreljenih v streljanjih talcev, kar predstavlja 6 odstotkov vseh iz vrst civilnega prebivalstva. Usmrtitve talcev, običajno so bile skupinske in uperjene proti oboroženim in neoboroženim pripadnikom ter privržencem odporiškega gibanja, so med nasilnimi ukrepi okupatorja nedvomno izstopale. Čeprav naj bi bile izvedene na podlagi kršitev odredb šefa civilne uprave na Spodnjem Štajerskem z dne 17. maja 1941 in 16. avgusta 1941, so bile pogosto izvršene iz povračilnih, maščevalnih in zastraževalnih razlogov po izvedenih partizanskih akcijah, v katerih je padel kak pripadnik okupatorjevega aparata.⁴

⁴ Milan Ževart, »Talci in njihova poslovilna pisma,« v: *Izbrana dela* (Velenje: Muzej Velenje; Ljubljana: Karantanija, 2005), 454, 455. Gl. tudi Tone Ferenc, *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 1, Razkosanje in aneksionizem* (Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2006). Tone Ferenc, *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 2, Raznarodovanje* (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010). Tone Ferenc, *Okupacijski*

Tako je že oktobra in novembra 1941 iz vrst civilnega prebivalstva v streljanjih talcev življenje izgubilo sedem oseb, in sicer šest v Mariboru in ena v Užicah v Srbiji. V letu 1942, ki je bilo z vidika okupatorjevega nasilja in usmrtilcev talcev na Spodnjem Štajerskem najhujše, saj je terjalo kar 907 življenj, je v streljanjih talcev izgubilo življenje nadaljnjih 21 Celjanov iz vrst civilnega prebivalstva. Dvanajst jih je bilo ustreljenih v Mariboru, devet pa v Celju. Leta 1943, ko je v izvajanju tega ekstremnega ukrepa vladalo zatišje, sta življenje izgubili dve osebi, leta 1944, ko je znova prišlo do intenziviranja tega ukrepa, pa je tako izgubilo življenje osem oseb v Vitanju in Juvanju pri Radmirju. Štiri osebe so bile 12. februarja 1945 usmrčene v najhujšem okupatorjevem množičnem ukrepu oziroma vojnem zločinu na slovenskih tleh⁵ – obešenju talcev v Stranica pri Frankolovem.⁶

Številni Celjani, civilisti, so umrli tudi v bombardiranjih (80), najpogostejše v zavezniških (71) na domačih tleh (69).⁷ Mestu Celje, čeprav ni spadalo med najpomembnejše vojaške cilje, se zračnim napadom zavezniškega letalstva po odprtju fronte v Italiji v zadnjih dveh letih vojne ni uspelo izogniti. Doživelo je kar 38 zavezniških bombardiranj,⁸ celotno celjsko okrožje pa 47.⁹ Po Popisu žrtev druge svetovne vojne so zavezniška bombardiranja Celja povzročila smrt vsaj 64 oseb, od teh je bilo 60 domačinov – 56 iz vrst civilistov, za štiri osebe pa status ni znan. V celoti so zavezniška bombardiranja, torej na območju Slovenije in zunaj nje, terjala 84 življenj Celjanov. Približno tolikšno število žrtev zavezniških bombardiranj (83) navajata tudi Kregar in Žižek v knjigi *Okupacija v 133 slikah: Celje 1941–1945*. Iz knjige se sicer razume, da so toliko žrtev terjala zavezniška bombardiranja Celja, ki so v mestu povzročila tudi znatno gmotno škodo. Glavna tarča zavezniških bombardiranj je bila kritična infrastruktura, torej železniška proga in industrijski del mesta.¹⁰

Prvo bombardiranje se je zgodilo 25. februarja 1944, od jeseni do 5. aprila 1945 pa so sistematični letalski napadi na Celje potekali zelo pogosto.¹¹ Prvi napad je terjal pet smrtnih žrtev. V Celju so bili ubiti Anton Berk in Janez Ludvik Grah ter predšolska deklica Lotte Toplak, na Teharjah pa Ana Skale s sedemmesečno hčerko Ano. Šest smrtnih žrtev je zahteval tudi napad 10. novembra 1944, umrli so trije odrasli in trije otroci, stari štiri (Erika Ilse Unger), sedem (Pavla Lidija Dimec) in dvanajst let (Karolina Toplak).

Najhujši napad iz zraka je Celje doživelo 14. februarja 1945, ko so zavezniški bombardirali železniško postajo. Prvi napad se je začel ob 10.45. Šest lovskih bombnikov je odrglo dvanajst bomb – šest v bližino železniških mostov, štiri na breg, dve na Cesto

.....
sistemi med drugo svetovno vojno. 3, *Nasilje in izkoriščanje gmotnih sil za potrebe okupatorskih držav* (Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2009).

5 Milan Ževart, »Stranice 12. februarja 1945,« v: *Izbrana dela* (Velenje: Muzej Velenje; Ljubljana: Karantanija, 2005), 482.

6 Interna baza INZ.

7 Ibidem.

8 Tone Kregar in Aleksander Žižek, *Okupacija v 133 slikah: Celje 1941–1945* (Celje: Muzej novejša zgodovina, 2006), 92.

9 Aleš Mardetko, *Trdnjava na jugu tretjega rajha: Celje med okupacijo 1941–1945* (Celje: Muzej novejša zgodovina, 2021), 312.

10 Interna baza INZ. Kregar in Žižek, *Okupacija v 133 slikah*, 92.

11 Bojan Himmelreich in Jure Miljevič, ur., *Bombe na Celje. Letalski napadi na Celje med drugo svetovno vojno* (Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2005), 36. Kregar in Žižek, *Okupacija v 133 slikah*, 92.

na Grad. V drugem napadu, ob 13.45, je sedemnajst bombnikov odvrгло na Celje 150 bomb. Največ jih je padlo na kolodvor.¹² Po nekaterih virih sta napada terjala 45 smrtnih žrtev, medtem ko je bilo 41 oseb ranjenih. Po Popisu žrtev druge svetovne vojne je zavezniško bombardiranje tega dne povzročilo izgubo 40 človeških življenj, zvečine iz vrst civilnega prebivalstva (36), za štiri osebe status ni znan. 21 oseb je bilo moškega spola in 19 ženskega; med njimi je bilo sedem otrok. V najhujšem zavezniškem bombardiranju Celja je umrla polovica vseh umrlih civilistov zaradi bombardiranj.

Zavezniški bombniki so sesuli dobršen del celjskega mesta »v prah in pepel,« do temeljev so uničili 22, poškodovali pa več kot 100 stavb: »Ruševine so poslej obvladovale podobo Celja ne le do konca vojne, temveč tudi še dolgo potlej.«¹³ Brez strehe nad glavo je ostalo 99 oseb. Mesto samo je bilo dlje časa brez vode in elektrike. Mardetko navaja, da je obveščevalni center poročal, »da je zaradi bombardiranj in alarmov pri prebivalcih mesta vse bolj čutiti velik strah in da je veliko ljudi [...] s prtljago in otroškimi vozički zbežalo iz mesta v bližnje vasi in gozdove, večina pa se jih je že odselila v Žalec in Petrovče.«¹⁴

V internaciji, torej v taboriščih, kamor je nemški okupator pošiljal sodelavce partizanskega gibanja, sorodnike partizanov in ustrelenih talcev, pa je umrlo 65 oseb ali 10,6 odstotka te kategorije žrtev. Ker je okupator smrt naštetih skupin načrtoval kot del povračilnih ukrepov za partizanske akcije, je bilo med umrlimi civilisti v taboriščih še zlasti veliko sorodnikov aktivnih udeležencev odporniškega gibanja. Poleti 1942 so štajerski nacistični vodje namreč sklenili, da je treba aretirati svojce vseh ustrelenih talcev, partizanov, padlih partizanov in tistih, ki so bili ustreljeni na begu. Tako so v akciji, izpeljani avgusta 1942, v Celju aretirali več kot tisoč oseb. 118 moških in 333 žensk je nemški okupator v skupnem transportu 10. avgusta odpeljal v koncentracijsko taborišče Auschwitz-Birkenau.¹⁵ Največ Celjanov iz vrst civilnega prebivalstva, ki so izgubili življenje zaradi taborišč, je umrlo v Auschwitzu oziroma v taborišču Auschwitz-Birkenau (49), po šest jih je umrlo v Dachau in Mauthausnu. Dvanajst oseb oziroma 2 odstotka žrtev iz vrst civilnega prebivalstva pa sta umrla zaradi različnih posledic, povezanih z vojno. Dobra polovica, 55,6 odstotka Celjanov izmed civilnega prebivalstva (340), je bila Slovencev, tretjina (201 oseba) pa je pripadala nemški narodni manjšini.¹⁶

Vojaške žrtve

Strukturna analiza smrtnih žrtev Celjank in Celjanov zaradi druge svetovne vojne kaže, da izgubam iz vrst civilnega prebivalstva po številu sledijo žrtve iz vrst vojaških oseb, zvečine iz vrst mobiliziranih Slovencev v redno nemško vojsko in njeno

12 Himmelreich in Miljević, *Bombe na Celje*, 32.

13 Miloš Mikeln, *Mesto ob reki zgodbe mladih let iz knežjega mesta Celje* (Celje: Celjska Mohorjeva družba in Društvo Mohorjeva družba, 2008), 104. Kregar in Žižek, *Okupacija v 133 slikah*, 92.

14 Mardetko, *Trdnjava na jugu tretjega rajha*, 316.

15 Kregar in Žižek, *Okupacija v 133 slikah*, 82.

16 Interna baza INZ.

pomožno vojaško-politično formacijo Wehrmannschaft ter pripadnikov partizanskih enot in jugoslovanske kraljeve vojske. V navedenih formacijah je življenje izgubilo 585 oseb ali 35,8 odstotka vseh celjskih žrtev.

Čeprav do formalnopravne priključitve Spodnje Štajerske k Tretjemu rajhu nikoli ni prišlo, je bila mobilizacija Slovencev v nemško vojsko v nasprotju z mednarodnim pravom uvedena na podlagi 24. marca 1942 izdane odredbe o uvedbi vojaškega prava šefa civilne uprave na Spodnjem Štajerskem dr. Sigfrieda Uiberreitherja. Odredba je izenačila vojaško obveznost na slovenskem Štajerskem z vojaško obveznostjo, ki je veljala v avstrijski Štajerski. Nemški okupator je tako v letih 1942–1945 vpoklical 22 letnikov moških, ki so bili rojeni med letoma 1908 in 1929. Prvi naborniki letnikov 1923 in 1924 so bili mobilizirani julija 1942.¹⁷ Ocenjuje se, da je bilo na širšem celjskem območju mobiliziranih približno 5000 moških, od katerih jih je življenje izgubilo okrog 670.¹⁸ Med njimi je bilo več kot 300 oseb iz Celja, kar predstavlja skoraj 53 odstotkov vseh vojaških žrtev iz knežjega mesta. Neposredno smrt mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko je v 141 primerih zakrivila Rdeča armada, kar v 120 primerih pa povzročitelj ni znan. Smrt večine padlih iz vrst pripadnikov Wehrmannschafta (37), enot, ki so bile izurjene v pehotnem orožju za lokalne pomožne službe in pomoč policiji za ofenzivne akcije proti partizanom, pa so povzročile partizanske odporiške enote.¹⁹

Pripadniki partizanskega odporiškega gibanja z 240 žrtvami predstavljajo dobrih 42 odstotkov vseh vojaških žrtev. Večina, 54 odstotkov, jih je padla oziroma bila pogrešana v boju z nemškim okupatorjem. Omeniti je treba, da je bilo zaradi silnega nemškega terorja partizansko gibanje na Celjskem praktično onemogočeno, tudi aktivisti niso načrtovali večjih vojaških akcij. Celjska četa,²⁰ ustanovljena 20. julija 1941, je obstajala samo dober mesec. Četo so poleg komandirja, učitelja Franja Vrunča, v interni bazi INZ je zaveden kot Franz Josef Wruntsch, in političnega komisarja Petra Stanteta sestavljali še ena borka in sedem borcev. Izvajali so razne sabotaje; prvo večjo akcijo je Celjska četa izvedla 4. avgusta 1941, nekaj dni kasneje, 11. avgusta, pa so komandirja Vrunča nemški orožniki opazili v okviru izvidniških aktivnosti za izvedbo napada na okupatorjevo žandarmerijsko postojanko v Slivnici pri Celju. Zajetega in ranjenega Vrunča so nemški orožniki predali celjskemu Gestapu. Ta ga je zaprl in mučil v celjskem zaporu, v tako imenovanem Starem piskru. Celjski komunisti so Vrunča iz Starega piskra sicer nameravali osvoboditi, a ker do izvedbe te namere ni prišlo pravočasno, je bil prvi komandir Celjske čete odpeljan v Maribor in tam 24. avgusta ustreljen kot talec.²¹ Njegovi soborci so bili nekaj dni kasneje izdani, ko se je četa ustavila v Šentrupertu nad Laškim. Štorski orožniki so skedenj, v katerega so se borci čete zatekli, obkolili in zažgali. En borec je bil ustreljen na begu, preostali so si verjetno sami vzeli

17 Gregor Jerman, Franc Fideršek, Boris Pšeničnik in Rudolf Holzer, *Prisilna mobilizacija na Štajerskem* (Celje: Zveza društev mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko 1941/45, 2003), 35–43.

18 Kregar in Žižek, *Okupacija v 133 slikah*, 62.

19 Interna baza INZ.

20 O Celjski četi: Tone Kregar, *Vigred se povrne: druga svetovna vojna na Celjskem* (Celje: Muzej novejša zgodovine in Društvo pohodnikov Stari pisker, 2009 [i. e.] 2010). Lojze Požun, *Celjska partizanska četa in njeno obdobje* (Celje: Muzej revolucije, 1976).

21 Tone Kregar, »Celje v uporabi proti okupatorju,« *Iz zgodovine Celja*, št. 4 (2004): 172.

življenje.²² Iz interne baze INZ je razvidno, da sta 27. avgusta 1941 življenje izgubila mladoletni Bogomir Verčkovnik in Vilhelm (Viljem) Šlander, komandir Celjske čete, brat Slavka (Alojzija) Šlandra, ki je kot talec padel v Mariboru 24. avgusta 1941.

Aretacije in teror nemškega okupatorja so preprečevali tudi kasnejše poskuse odporniške organizacije, da bi obnovila odporniško gibanje v Celju in celjskem okrožju. Okupator je namreč na tem območju, ki je po njegovem mnenju v letu 1942 predstavljalo glavno središče upora na Spodnjem Štajerskem, sklenil v celoti zatreti odporniško gibanje. V ta namen je komandant varnostne policije in varnostne službe za Spodnjo Štajersko Otto Lurker junija 1942 skupaj z nekaj sodelavci za pet mesecev preselil svoj sedež iz Maribora v Celje, zahteval pa je tudi okrepitev Gestapa. Do julija 1942 je okupatorju uspelo v veliki meri uničiti odporniško gibanje v mestu in okolici. Razbite so bile tudi krajevne organizacije in odbori OF, prav tako tudi mreža OF po celjskih podjetjih in ustanovah. Večina aktivistov in njihovih zaupnikov je bila aretirana. Nasilje se je v letu 1942 stopnjevalo in doseglo grozljive razsežnosti v obliki petih zaporednih streljanj talcev v poletnih mesecih na dvorišču Starega piskra. Streljanja talcev, zvečine prav pripadnikov Osvobodilne fronte s Celjskega, pa so se odvijala tudi v Mariboru. V obeh mestih skupaj je bilo leta 1942 v 21 streljanjih ubitih 889 talcev.²³ Med njimi je bil v Mariboru 21. maja 1942 kot talec ustreljen partizan in Celjan Metod Hočevar,²⁴ v Celju pa je bil 23. junija 1942 ustreljen partizan in Celjan Avgust Kavčič.²⁵ Vdor nemškega okupatorja v odporniško organizacijo je onemogočil tudi poskus obnovitve Celjske čete jeseni 1941. Celjsko odporniško gibanje je bilo proti koncu leta 1942 tako povsem uničeno.

Delovanje odporniškega gibanja je zamrlo tudi zaradi strahu, ki se je naselil med prebivalstvo z razkazovanjem ubitih partizanov ter ujetih borcev in aktivistov po celjskih ulicah novembra 1942.²⁶ Nemški okupator je sredi meseca na celjskih ulicah uprizoril zastrašujoče dejanje – zasramovanje petih ujetih in dvanajstih padlih partizanov Savinjskega bataljona II. grupe odredov v neenaki bitki na Dobrovljah 7. novembra 1942. Najverjetneje v nedeljo, 15. novembra, je zajetim partizanom v bitki na Dobrovljah najprej priključil še sedem ujetih partizanov in aktivistov OF in jih nato izmučene, zvezane in opremljene s sramotilnimi napisi vodil po glavnih celjskih ulicah do prostora med mestno vojašnico in Narodnim domom, kjer jih je postavil pred zid, prednje položil še dvanajst trupel padlih na Dobrovljah in vse skupaj fotografiral.²⁷ Razmere so tako v Celju tudi kasneje – kljub poskusom, da bi oživili odporniško mrežo – ostajale nespremenjene do osvoboditve,

saj je nemška oblast še vedno trdno obvladovala mesto, organizacija OF v njem pa ni delovala. Nasploš se leta 1944 v Celju in okolici razen posamičnih preskrbovalnih in

22 Kregar, *Vigred se povrne*, 74, 75.

23 Število talcev je navedeno na podlagi Interne baze INZ.

24 Mojca Šorn, Tadeja Tominšek, »Metod Hočevar«, Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2025), pridobljeno 28. 3. 2025, <https://www.sistory.si/ww2/AFC23F68-3339-42A3-85C7-F7C97786611F>.

25 Mojca Šorn, Dunja Dobaja, Tadeja Tominšek, »Avgust Kovačič«, Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2025), pridobljeno 28. 3. 2025, <https://www.sistory.si/ww2/DD8F1162-E885-4BAB-969F-74B89A5411C8>.

26 Kregar, »Celje v uporabi proti okupatorju«, 173–76.

27 Tone Kregar, »Okupacijsko nasilje na Celjskem«, *Iz zgodovine Celja*, št. 4 (2004): 154, 155.

propagandnih akcij, rekvizicij in razorožitev ni zgodilo nič odmevnejšega. Vojaška oz. terenska aktivnost v okraju Celje-okolica je bila poleg zbiranja sanitetnega in drugega materiala namreč prvenstveno usmerjena v postavljanje kurirskih postojank in zvez ter aktivno mobilizacijo v partizanske enote.²⁸

Pri tem bi poudarili, da je Celje prve vojaške žrtve utrpelo že v napadu nemškega okupatorja na Jugoslavijo. V vrstah kraljeve jugoslovanske vojske je življenje izgubilo trinajst Celjanov, od teh jih je osem umrlo v letu 1941, nekateri že aprila, nekateri pa so kasneje podlegli ranam. Drugi so umrli med vojno v ujetništvu.

Tabela 2: Smrtne žrtve med letoma 1941 in 1946 iz Celja glede na povzročitelja smrti

Povzročitelj smrti	Število
Domobranci	16
Domobranci v sodelovanju z nemškimi uniformiranimi enotami	6
Gestapo	3
Jugoslovanska armada	52
Neznani povzročitelj	501
Nemške okupacijske enote	430
Partizani (NOV in POS (J))	80
OZNA	246
Rdeča armada	147
Ustaši	40
VOS	1
Zavezniške vojaške enote	95
Drugo	19
Skupaj	1636

28 Kregar, *Vigred se povrne*, 114, 115.

Tabela 3: Smrtne žrtve med letoma 1941 in 1946 iz Celja glede na vzrok smrti

Vzrok smrti	Število
Nesreča, povezana z vojnimi dogodki	15
Neznano	226
Padli v spopadih in zaradi njihovih posledic	292
Posledice, povezane z vojnimi dogodki	44
Padli kot talci	147
Pogrešani	212
Umrjeni in ustreljeni	194
Umrli v različnih okoliščinah, povezanih z vojno	153
Usmrtitev s sodbo civilnega sodišča	2
Usmrtitev s sodbo vojaškega ali posebnega sodišča	13
Umrli v zaporu	10
Žrtve bombardiranja	98
Žrtve poveljnih pobojev	225
Drugo	5
Skupaj	1636

Celje – središče izvajanja okupatorjevega ekstremnega ukrepa nad življenjem

Mesto Celje, ki je kot del okupirane Spodnje Štajerske po nekaj dneh okupacije, 14. aprila 1941, dobilo civilno zasedbeno upravo pod vodstvom dr. Siegfrieda Uiberreitherja, tajno državno policijo Gestapo in v katerem je nacistični upravni in policijski aparat tako kot drugod na zasedenem ozemlju na podlagi pripravljenih načrtov in smernic z namenom popolne germanizacije in nacifikacije dežele in njenega prebivalstva nemudoma začel izvajati raznarodovalne ukrepe, v prispevku obravnavamo tudi kot kraj smrti oseb, ki niso bile iz Celja, a so tam izgubile življenje. V Celju je na različnih lokacijah in v različnih okoliščinah med drugo svetovno vojno in neposredno po njej izgubilo življenje 813 oseb. Največ (403 osebe) ali skoraj polovica (49,6 odstotka) jih je med značilnimi in množičnimi ter najhujšimi oblikami okupatorjevega nasilja (odvzemom svobode, pregonom z doma in nasiljem nad telesom, ki (ne)posredno vodi v smrt) izgubila življenje v streljanju talcev. Po številčnosti tej skupini sledijo umrli v bombardiranjih. V Celju je tako umrlo 75 oseb ali 9,2 odstotka nedomačinov. Precej (72) oziroma blizu 9 odstotkov oseb je umrlo na različne grozovite načine med prestajanjem zaporniške kazni, bili so ustreljeni, mučeni ali umorjeni. Dobrih 8 odstotkov oziroma 67 oseb, nedomačinov, je življenje izgubilo na območju Celja v poveljnih pobojih. 57 oseb oziroma 7 odstotkov jih je umrlo zaradi posledic spopadov, 14 oseb

oziroma 1,7 odstotka pa jih je umrlo neposredno v spopadu; 2,3 odstotka oziroma 19 oseb je ostalo pogrešanih. V Celju je bilo blizu 5 odstotkov ali 39 oseb ustreljenih in 2,2 odstotka ali 18 oseb umorjenih. »Neceljani« so v Celju umrli tudi na druge načine, a ker ti ne predstavljajo tako velikega deleža, jih ne omenjamo. Ker je po številčnosti načina smrti Neceljanov v Celju izstopalo izvajanje ekstremnega ukrepa okupatorja nad življenjem – streljanje talcev, namenjamo tem zločinom nekoliko več besed.

Tabela 4: Osebe, ki so izgubile življenje zaradi vojnih dogodkov v Celju med aprilom 1941 in januarjem 1946

Vzrok smrti	Število žrtev	Delež v %
Talci – ustreljeni	403	49,6
Zapor: umrli v zaporu, umorjeni v zaporu, ustreljeni v zaporu, pogrešani v zaporu, zapor, posledica zapora, mučeni do smrti, posledica mučenja, samomor	72	8,7
Ustreljeni	39	4,8
Oboroženi spopad	14	1,7
Posledica spopada (posledica boja, posledica ran)	57	7
Posledica taborišča, vojnega ujetništva	10	1,2
Umorjeni	18	2,2
Žrtve povojnih pobojev	67	8,2
Žrtve bombardiranja	75	9,2
Pogrešani	19	2,3
Umrli	9	1
Nesreča	14	1,7
Neznano	16	2
Skupaj	813	

V Celju, kjer je nemški okupator že v prvih dneh okupacije v kontekstu raznarodovalnih ukrepov začel obračunavati z inteligenco kot delom tistega prebivalstva, ki je po predvidevanjih predstavljalo največjo oviro takšnim ukrepom, so se med represivnimi ukrepi okupatorja za spopad z izobraženci in priseljenimi po letu 1941 s pojavom in stopnjevanjem aktivnega odpora poleti 1941 pridružile tudi aretacije članov in pristašev odporniškega gibanja. Iz Celja in njegove okolice so namreč že 16. aprila 1941 v Srbijo odgnali 40 učiteljev in profesorjev.²⁹ Aretacije v Celju so po izjavi političnega komisarja Velikega Celja Antona Dorfmeistra v prvem mesecu okupacije zajele okrog 300 oseb, v njegovi okolici pa 250. Aretirance iz Celja in drugih bližnjih krajev (iz Šmartnega ob Paki, Vojnika in Savinjske doline) so najprej zaprli v celjsko mestno kasarno in kapucinski samostan, večino pa so kmalu preselili v Celjski zapor oziroma

29 Kregar in Žižek, *Okupacija v 133 slikah*, 24.

Stari pisker.³⁰ Število zapornikov, ki so bili razdeljeni na štiri moške in en ženski oddelek, se je v vojnem času spreminjalo ter gibalo med 300 in 900. Po grobih ocenah naj bi skozi zapore v Celju med vojno šlo približno 4000 žensk in 12.000 moških.³¹

Kot je bilo že omenjeno, je aktivni odpor slovenskega prebivalstva tudi na Celjskem kmalu po okupaciji privedel do odmevnih akcij, na katere je okupator nemudoma odgovoril z neusmiljenim in nebrzdanim nasiljem. Prvi val aretacij članov in pristašev odporiškega gibanja je Gestapo v neposredni povezavi z nekaterimi akcijami partizanov in aktivistov Osvobodilne fronte na Spodnjem Štajerskem izvedel julija in avgusta 1941, torej še v času množičnega izseljevanja in deportacij.³² Celje je tako poleti 1941 z razmahom in širitvijo odpora v neposredni povezavi z napisno in trosilno akcijo v začetku julija 1941 ter drugimi akcijami na Spodnjem Štajerskem s Celjskim zaporom oziroma z dvoriščem Starega piskra postalo kraj grozovitih mučenj aretiranih pristašev odporiškega gibanja, pa tudi prostor izvršitve smrti brez obsodbe – streljanja talcev.

Celjski zapor oziroma Stari pisker je po okupaciji okupatorju med izvajanjem različnih raznarodovalnih ukrepov služil sicer kot prehodno taborišče za deportacije aretiranih narodnozavednih Slovencev, predvsem priseljencev, izobražencev in drugih kulturno in gospodarsko močnejših slojev slovenske družbe. Okupator je v letu 1941 na dvorišču zapora kot maščevanje in povračilo za akcije odporiškega gibanja in partizanov začel izvajati tudi množične likvidacije zapornikov – tako imenovana streljanja talcev. Usmrtitve talcev, takšen naziv se je namreč uveljavil za zapornike, so najprej potekale na krajih partizanskih akcij, že poleti 1941 pa so se prestavile v notranjost kazenskih ustanov. Avgusta leta 1941 je do prvega streljanja prišlo v mariborskih sodnih zaporih, že 4. septembra pa tudi v Starem piskru. Po marcu 1943 so ustrelitve in drugi načini eksekucij, med njimi obešanje na Frankolovem, ponovno potekali na krajih partizanskih akcij, v zadnjih mesecih vojne pa so kraj zločina spet postali mariborski sodni zapor. Na okupiranem slovenskem Štajerskem je bilo med vojno v 66 skupinah po navedbah Marjana Žnidariča ubitih 1590 ljudi, katerih imena so objavili z razglasi, v neobjavljenih streljanjih pa je padlo še prek 300 ljudi.³³ Od tega je bilo od 4. septembra 1941 do 15. avgusta 1942 v Starem piskru v skupaj šestnajstih streljanjih brez obsodbe po nekaterih navedbah usmrčenih 374 oseb, 325 moških in 49 žensk.³⁴ Popis žrtev druge svetovne vojne Inštituta za novejšo zgodovino beleži v Celjskem zaporu 403 ustreljene talce. Večina ustreljenih je bila moškega spola (352), 51 pa je bilo žensk. Največkrat je, kot omenjeno, šlo za nedomačine. Po okoli 13 odstotkov v Celju ustreljenih talcev je bilo iz Zasavja (Trbovelj, Hrastnika in Zagorja ob Savi), Zgornje Savinjske doline (Gornjega Grada, Mozirja in Ljubnega) ter iz Šaleške doline (Šoštanja, Velenja, Šmartnega ob Paki). Okoli 30 odstotkov v Celju ustreljenih talcev je bilo doma iz širšega celjskega območja, iz Šentjurja pri Celju, Prebolda, Laškega in Vojnika. Dobre 4 odstotke ustreljenih talcev v Celju predstavljajo ustreljeni iz Rogaške Slatine, če navedemo le tiste nedomačine,

30 Ibid., 69.

31 Kregar, »Okupacijsko nasilje na Celjskem«, 140.

32 Kregar in Žižek, 70.

33 Kregar, »Okupacijsko nasilje na Celjskem«, 148.

34 Kregar in Žižek, *Okupacija v 133 slikah*, 76.

katerih delež v skupnem številu ustreljenih talcev presega 2 odstotka. Dobrih 9 odstotkov talcev, ustreljenih v Celju, ali 37 oseb je bilo domačinov – Celjanov. Po poklicu so ustreljeni talci večinoma, v 48 odstotkih, izhajali iz vrst zaposlenih v industriji in različnih obrtnih dejavnostih. Slaba četrtina talcev je kmetovala, po 12 odstotkov jih je delalo v trgovini, prometu in gostinstvu ter v javnih službah in svobodnih poklicih.³⁵

Tabela 5: Poklicna struktura v Celju ustreljenih talcev

Panoga	Število umrlih talcev	v %
Kmetijstvo	98	24,3
Industrija in obrt	193	47,9
Trgovina, promet in gostinstvo	48	11,9
Javne službe in svobodni poklici	48	11,9
Služinčad	1	0,25
Samostojni, brez poklica	10	2,5
Neznano	5	1,2
Skupaj	403	

Prvo streljanje talcev je bilo 4. septembra 1941 in je po Popisu žrtev druge svetovne vojne Inštituta za novejšo zgodovino terjalo deset življenj. Vsa preostala streljanja so bila leta 1942 – 23. junija, ko je padlo 64 oseb, 7. julija, ko je padlo 37 oseb, 22. julija, ko je padla 101 oseba, 30. julija, ko je padlo 69 oseb, in 15. avgusta, ko je padlo 100 oseb. V najbolj množičnem streljanju talcev v Starem piskru, 22. julija 1942, ko je pod puškinimi cevmi omahnil 101 človek, je bilo glede na vojni status ustreljenih 50 privržencev partizanskega gibanja, 15 civilistov, 21 aktivistov OF; za 15 ustreljenih pa njihovo delovanje oziroma status ni znan.³⁶

Množične ustrelitve talcev so pritegnile pozornost številnih Celjanov, predvsem so se teh najkrutejših dogodkov udeleževali razni uslužbenci okupatorjevega aparata in njegovi sodelavci, predvsem celjski Nemci. Najbolj množičnega streljanja v Celju leta 1942 se je udeležilo toliko gledalcev – bili so na zaporniškem dvorišču, v zaporniških prostorih ob oknih in pred zaporom –, da se je predstojnik zaporov zaradi tega pritožil Gestapu. Uslužbenci Gestapa so streljanje 22. julija 1942, kljub prepovedi, dokumentirali tudi s fotografranjem. Po zaslugi fotografskega mojstra Josipa Pelikana, ki so mu odnesli film razvit, se je serija grozovitih in pretresljivih fotografij sploh ohranila.³⁷

Streljanje talcev, ta ekstremni ukrep, je nemški okupator izvedel tudi 30. julija 1942, ko je na dvorišču Starega piskra postrelil 69 oseb. Med talci, ki so bili iz vrst sodelavcev partizanskega gibanja (29), aktivistov OF (26), civilnega prebivalstva (8), oseb neznanega statusa (5), partizanov (1), je bilo tudi 13 žensk.³⁸

35 Interna baza INZ.

36 Ibid. Nekaj streljanj talcev Popis žrtev druge svetovne vojne Inštituta za novejšo zgodovino datira izven navedenih datumov oziroma ne vsebuje točnega datuma smrti.

37 Kregar, »Okupacijsko nasilje na Celjskem«, 150.

38 Interna baza INZ.

Slika 1: Helena Dobročinšek, kmetica s Tomaža pri Vojniku, rojena leta 1887, umrla 15. novembra 1942 v Auschwitzu



Slika 2: Marija Dobročinšek, kmečka hči s Tomaža pri Vojniku, rojena leta 1916, umrla 30. oktobra 1942 v Auschwitzu



Slika 3: Helena Dobročinšek, ml., kmečka hči s Tomaža pri Vojniku, rojena leta 1922, preživela Auschwitz



30. julija 1942 se je odvila tudi tragedija družine Dobrotinšek, ki je nudila zatočišče prvim štajerskim partizanom. Med talci so bili bratje Martin, Alojz in Jernej iz Tomaža nad Vojnikom.³⁹ Najstarejši Martin je bil ob smrti star 30 let, Alojz 28 let, Jernej (Bartolomej) pa 24 let. Njihov 22-letni brat Jurij je bil skupaj z materjo Heleno ter sestrama Marijo (Mimico) in Heleno poslan v koncentracijsko taborišče. Mati je v taborišču Auschwitz-Birkenau umrla 15. novembra 1942, sestra Marija 30. oktobra 1942, Jurij pa se je po vrnitvi iz nemškega koncentracijskega taborišča pridružil enotam NOV in POS, kjer je 5. januarja 1945 padel v boju v Grlavi v Slovenskih goricah.⁴⁰ Vojno sta preživeli le dve hčeri – poleg Helene, ki se je vrnila iz Auschwitza, še najmlajša, ki se je vrnila iz otroškega taborišča Saldenburg.

V t. i. poletni akciji je v zadnjem množičnem streljanju 15. avgusta 1942 na dvorišču Starega piskra v Celju življenje izgubila tudi aktivistka OF Marta Babič, ki se je rodila 13. marca 1922 v Hrastniku.⁴¹ V odporniško gibanje se je kot nameščenka v rudniku Hrastnik vključila leta 1941, a so jo Nemci že junija 1942 aretirali in jo dva meseca kasneje kot talko ustrelili. Mati Jožefo in očeta Rudolfa, oba sodelavca partizanskega gibanja, so odpeljali v koncentracijsko taborišče Auschwitz, kjer sta konec leta umrla, mati Jožefa 13. novembra 1942, oče Rudolf pa 8. decembra 1942.⁴² Mlada Marta je pred usmrtitvijo svojim dragim napisala pretresljivo poslovilno pismo:

Ljubljani!

Petek je bil začetek slovesa.

Danes 15. se poslovim za vedno od vas dragi moji. Prosim Vas ne plakajte za menoj. Oprostite mi, radi mene boste nesrečni. Pozdravite v mojem imenu vse moje poznane. Poljubljam vas v svojem zadnjem momentu življenja. Mamica moja, tati moj Milena in Rudi. Pozdravite Konetove in druge.

Res je: »Umreti bratje težko ni, al' Vas drage zapustiti to boli!

Pozdravljam in poljubljam Vas

Vaša Marta

Mamica!!!⁴³

Ustreljeni talci niso bili obsojeni pred sodiščem, temveč so kot aretirani politični osumljenci bili določeni za usmrtitev na podlagi predlogov referentov Gestapa pri komandantu varnostne policije in varnostne službe. Ta je o predlogih za usmrtitev tudi dokončno osebno odločal in odrejal smrtne kazni. Zaporniki so bili z odločbo o smrtni

39 Kregar, *Vigred se povrne*, 5.

40 Mojca Šorn, Dunja Dobaja, Tadeja Tominšek, »Jurij Dobrotinšek«, Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2025), pridobljeno 3. 3. 2025, <https://www.sistory.si/ww2/66608465-E36B-4AFD-80B1-979DC1F2E57B>.

41 Mojca Šorn, Dunja Dobaja, Marta Rendla, Tadeja Tominšek, »Marta Babič«, Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2025), pridobljeno 3. 3. 2025, <https://www.sistory.si/ww2/B919874D-C475-4D14-A62A-3C7583282C97>.

42 Mojca Šorn, Dunja Dobaja, Marta Rendla, Tadeja Tominšek, »Rudolf Babič«, Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2025), pridobljeno 3. 3. 2025, <https://www.sistory.si/ww2/F533CBAD-730E-4CC7-B084-A121C2C4EE08>.

43 *Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih v okupirani slovenski Štajerski* (Maribor: Založba Obzorja, 1965), 392, 393.

kazni seznanjeni neposredno pred usmrtnitvijo. Nekaj ur pred morijo jim je v letih 1941 in 1942 okupator dovolil napisati poslovilno pismo, da bi prebivalstvo tako odvrnil od upora, toda zadnje besede svojcev, znancev in prijateljev so med ljudmi le še okrepile prepričanje o upravičenosti upora in željo po maščevanju. Ker so poslovilna pisma dosegla nasproten učinek od želenega, jih po novembru 1942 nemški okupator ni več dovolil pisati.

Usmrtnitve talcev so bile objavljene na posebnih rdečih razglasih, pod katerimi je bil do maja 1942 podpisan šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko dr. Siegfried Uiberreither, nato pa višji vodja SS in policije v XVIII. vojaškem okrožju Ervin Rösener. Ta je od leta 1943 tudi dejansko odločal o usmrtnitvah talcev.⁴⁴ Usmrtnitve talcev, katerih imena so bila ponemčena objavljena na rdečih razglasih, je Miloš Mikeln komentiral z besedami: »[...] niti umreti človek ni smel po svoje«.⁴⁵

Celjanov, ki so življenje izgubili kot talci na različnih krajih Slovenije in Jugoslavije, je bilo 147. Pri tem jih je bilo 60 ustreljenih v Mariboru, 37 v Starem piskru v Celju, devet v Juvanju pri Radmirju, trije v Vitanju, devet pa jih je umrlo kot žrtve frankolovskega poboja oziroma zločina v Grabnu na Stranica pri Frankolovem. Leta 1942, ko se je v Celju odvilo pet množičnih streljanj talcev v Starem piskru, je življenje izgubila večina Celjanov (79), umrlih na ta način. Največ jih je bilo iz vrst sodelavcev partizanskega gibanja (31), aktivistov OF (17) in civilnega prebivalstva (21), med njimi sta bila tudi dva partizana, za sedem talcev pa status ni znan.⁴⁶

Zaključek

Celje je med drugo svetovno vojno na osnovi ljudskega štetja prebivalstva, ki je bilo za tedanje okupacijsko pokrajino Spodnjo Štajersko (slovensko Štajersko in del Dolenjske) izvedeno 10. oktobra 1941, utrpelo 1636 smrtnih žrtev, kar pomeni, da je izgubilo 9 odstotkov prebivalstva. Knežje mesto, v katerem je domovinsko pravico takrat imelo 18.190 prebivalcev, je glede na svojo upravno pokrajino – Spodnjo Štajersko, ki je z okoli 32.000 žrtvami utrpela 5,4-odstotno izgubo prebivalstva, utrpelo za 3,6 odstotka večje izgube. Izgube Celja so bile tudi višje od slovenskih, saj je, kot že omenjeno, Slovenija z dobrimi 100.000 žrtvami utrpela 6,7-odstotno izgubo prebivalstva. Med 1636 smrtnimi žrtvami Celja je bilo 1321 moških in 313 žensk. Med smrtnimi žrtvami v Celju je bilo 72 mladoletnih oseb. Večina (1275 ali 78 odstotkov) celjskih žrtev je bila Slovencev, dobrih 14 odstotkov žrtev oziroma 237 oseb pa je bilo iz vrst nemške narodne manjšine. Največjo populacijsko izgubo je Celje utrpelo v letu 1945, ko je zaradi vojne izgubilo življenje 690 ljudi. Pravilo, da je število žrtev naraščalo z leti vojne, potrjujejo tudi žrtve tega mesta. Celje je v letu 1945, čeprav se je vojna zaključila sredi maja, utrpelo kar 42 odstotkov populacijskih izgub.⁴⁷

⁴⁴ Kregar, »Okupacijsko nasilje na Celjskem«, 148.

⁴⁵ Mikeln, *Mesto ob reki*, 53.

⁴⁶ Interna baza INZ. Mardetko, *Trdnjava na jugu tretjega rajha*, 273, 274.

⁴⁷ Interna baza INZ.

Glede na število prebivalstva posamezne medvojne pokrajine je najvišji delež izgub z 31.900 žrtvami ali 9,5 odstotka od 336.279 prebivalcev utrpela Ljubljanska pokrajina. Sledili sta ji Koroška s 1380 žrtvami ali 7,4 odstotka od 18.770 prebivalcev in Gorenjska s 13.385 žrtvami ali 7,3 odstotka takratnega prebivalstva (183.464). Spodnja Štajerska, torej slovenska Štajerska, je utrpela 31.980 žrtev ali 5,4-odstotno izgubo takratnega prebivalstva (596.466). Manj kot 5 odstotkov izgub lahko pripišemo Primorski, Prekmurju in Reški pokrajini. Za preostale žrtve nimamo ustreznih podatkov.

Tabela 6: Smrtne žrtve druge svetovne vojne na območju današnje Republike Slovenije med letoma 1941 in 1946 po pokrajinah

Pokrajina	Število žrtev v interni bazi INZ (oktober 2022)	Delež žrtev glede na število prebivalstva pokrajine
Neznano	4996	5 %
Gorenjska (183.464 preb.) ⁴⁸	13.384	7,3 %
Koroška (18.770 preb.) ⁴⁹	1380	7,4 %
Ljubljanska pokrajina (336.279 preb.) ⁵⁰	31.904	9,5 %
Primorska (260.000 preb.) ⁵¹	12.577	4,8 %
Prekmurje (97.000 preb.) ⁵²	1843	1,9%
Reška pokrajina	1947	
Spodnja Štajerska (596.466) ⁵³	31.979	5,4 %
Slovenija (1.492.000 preb.) ⁵⁴	100.014	6,7 %

48 Ibid.

49 Ibid.

50 *Prebivalstvo Slovenije 1931 in 1941. Demografska statistika* (Ljubljana: Narodna vlada Slovenije: Statistični urad Slovenije, 1945), 2.

51 Podatki o številu prebivalstva na območju RS 1941 so povzeti po Tadeju Tominšek Rihtar in Mojca Šorn, »Izgube in smrtne žrtve«, v: Jasna Fischer et al., ur., *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1948–1992* (Ljubljana: Mladinska knjiga in Inštitut za novejšo zgodovino, 2006), 792.

52 Ibid.

53 Ibid.

54 Ibid.

Viri in literatura

Baze podatkov

- Interna baza Inštituta za novejšo zgodovino (INZ): Tadeja Tominšek Čehulič, Mojca Šorn, Marta Rendla, Dunja Dobaja: Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej [Zbirka].
- Mojca Šorn, Dunja Dobaja, Tadeja Tominšek, »Jurij Dobrotninšek«, Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2025). Pridobljeno 3. 3. 2025. <https://www.sistory.si/ww2/66608465-E36B-4AFD-80B1-979DC1F2E57B>.
- Mojca Šorn, Dunja Dobaja, Marta Rendla, Tadeja Tominšek, »Marta Babič«, Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2025). Pridobljeno 3. 3. 2025. <https://www.sistory.si/ww2/B919874D-C475-4D14-A62A-3C7583282C97>.
- Mojca Šorn, Dunja Dobaja, Marta Rendla, Tadeja Tominšek, »Rudolf Babič«, Smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2025). Pridobljeno 3. 3. 2025. <https://www.sistory.si/ww2/F533CBAD-730E-4CC7-B084-A121C2C4EE08>.

Literatura

- Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 1, Razkosanje in aneksionizem*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2006.
- Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 2, Raznarodovanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010.
- Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 3, Nasilje in izkoriščanje gmotnih sil za potrebe okupatorskih držav*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2009.
- Gilbert, Martin. *Second World War*. London: Phoenix Press, 2000.
- Himmelreich, Bojan in Jure Miljevič, ur. *Bombe na Celje. Letalski napadi na Celje med drugo svetovno vojno*. Celje: Zgodovinski arhiv Celje, 2005.
- Kregar, Tone in Aleksander Žižek. *Okupacija v 133 slikah: Celje 1941-1945*. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2006.
- Kregar, Tone. »Celje v uporabi proti okupatorju.« *Iz zgodovine Celja*, št. 4 (2004): 165–92.
- Kregar, Tone. »Okupacijsko nasilje na Celjskem.« *Iz zgodovine Celja*, št. 4 (2004): 137–63.
- Kregar, Tone. *Vigred se povrne: druga svetovna vojna na Celjskem*. Celje: Muzej novejšje zgodovine in Društvo pohodnikov Stari pisker, 2009 [i. e.] 2010.
- Mardetko, Aleš. *Trdnjava na jugu tretjega rajha: Celje med okupacijo 1941-1945*. Celje: Muzej novejšje zgodovine, 2021.
- Mikeln, Miloš. *Mesto ob reki zgodbe mladih let iz knežjega mesta Celje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba in Društvo Mohorjeva družba, 2008.
- *Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih v okupirani slovenski Štajerski*. Maribor: Založba Obzorja, 1965.
- Požun, Lojze. *Celjska partizanska četa in njeno obdobje*. Celje: Muzej revolucije, 1976.
- *Prebivalstvo Slovenije 1931 in 1941. Demografska statistika*. Ljubljana: Narodna vlada Slovenije: Statistični urad Slovenije, 1945.
- Tominšek Rihtar, Tadeja in Mojca Šorn. »Izgube in smrtne žrtve.« Jasna Fischer et al., ur. *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848-1993*, 790–95. Ljubljana: Mladinska knjiga in Inštitut za novejšo zgodovino, 2005.
- Žerjavič, Vladimir. *Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu*. Zagreb: Jugoslovensko viktimoško društvo, 1989.
- Ževart, Milan. »Talci in njihova poslovilna pisma.« *Izbrana dela*. Velenje: Muzej Velenje; Ljubljana: Karantanija, (2005), 433–71.
- Ževart, Milan. »Stranice 12. februarja 1945.« *Izbrana dela*. Velenje: Muzej Velenje; Ljubljana: Karantanija, (2005), 476–92.

Marta Rendla, Mojca Šorn, and Andrej Pančur

THE CITY OF CELJE AND ITS INHABITANTS AS VICTIMS OF WORLD WAR II

SUMMARY

In this contribution, the authors present the loss of human life suffered by the city of Celje during and immediately after World War II, as well as data about people who were not residents of this city but nevertheless lost their lives there. Based on the data from the research database *Fatalities among the Population in the Territory of the Republic of Slovenia During and Immediately after World War II*, it was possible to establish that during World War II, Celje suffered 1,636 fatalities (representing 9 % of its population). The city, where 18,190 inhabitants had the right of domicile at the time, lost 3.6 % more population than its administrative province, Lower Styria, which suffered a 5.4 % population loss with approximately 32,000 casualties. The loss of human life in Celje was also higher than in the entire territory of Slovenia, which lost 6.7 % or 100,000 of its inhabitants. Of the 1,636 fatalities in Celje, 1,321 were men and 313 women, while 72 were minors. The majority (1,275 or 78 %) of the victims in Celje were Slovenians, while just over 14 % or 237 people belonged to the German national minority. Celje suffered the greatest population loss in 1945 when 690 people lost their lives due to the war. The casualties from Celje confirm the rule that the number of victims increases with the duration of the war. Although the war ended in the middle of May, Celje suffered 42 % of its population loss in 1945.

In the first part of the article, the authors provide details regarding civilian deaths, accounting for 611 of the total sum of 1,636 fatalities from Celje. They also focus on the military personnel, primarily on the people mobilised by the German military formations, in which more than 300 people lost their lives.

In the second part, the authors discuss Celje as the centre where the occupiers implemented their extreme measures against the people who had not been residents of the city shortly before the outbreak of World War II. As half of the 813 people who died in Celje were executed as hostages, the authors also focus on this category of victims.

The final part of the contribution places Celje and its inhabitants in the broader demographic scheme of the war consequences in the individual Slovenian provinces and presents the victimological picture of this city.